

CZĘŚĆ I Prawo o szkolnictwie wyższym

Od 1 września 2005 r. weszła w życie ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym, z tym że część przepisów obowiązywać będzie dopiero od 1 września 2006 r., 1 października 2006 r. i 1 stycznia 2007 r. Zmiany, które wprowadza nowa ustawa, wywierają skutki zarówno w sferze ustroju i organizacji szkół wyższych, ich nazw, jak i w stosunkach pracowniczych i sprawach studenckich. Dlatego też w miesięczniku publikujemy najważniejsze zmiany – w tym numerze te, które należy wprowadzać w życie od 1 września 2005 r.

Ustawa wprowadza konieczność dostosowania nazw istniejących szkół wyższych do nazw przyjętych w ustawie, do roku 2010. Polegać to ma na spełnieniu przez szkoły wyższe określonych warunków. I tak – wyraz uniwersytet będzie mógł być używany w nazwie uczelni, której jednostki organizacyjne posiadają uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora w co najmniej dwunastu dyscyplinach, w tym przynajmniej po dwa uprawnienia w dziedzinach nauk humanistycznych, społecznych lub teologicznych, matematycznych, fizycznych lub technicznych, przyrodniczych oraz prawnych lub ekonomicznych. Jeśli nie uda się spełnić tego warunku do 2010 roku, pozostaną jeszcze takie określenia jak uniwersytet techniczny lub uniwersytet uzupełniony innym przymiotnikiem lub przymiotnikami w celu określenia profilu uczelni, a także politechnika lub akademia.

Nowa ustawa potwierdza autonomiczność uczelni we wszystkich obszarach jej działania – nie jest to jednak autonomiczność rozumiana jako dowolność, lecz zakreślona granicami wyznaczonymi przez przepisy ustawy. Niemniej jednak Uniwersytet Zielonogórski wraz z wejściem w życie nowej ustawy uzyskał samodzielność w zakresie uchwalania statutu; regulaminu studiów; uprawnienie do prowadzenia studiów na danym kierunku i poziomie kształcenia; uprawnienie do tworzenia, przekształcania i likwidowania podstawowych jednostek organizacyjnych - bez konieczności uzyskania decyzji Ministra Edukacji Narodowej. Przywilej ten ustawa daje uczelniom posiadającym co najmniej 4 uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora. Ponadto – podstawowe jednostki organizacyjne UZ posiadające uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora, będą mogły na wniosek senatu uczelni, za zgodą ministra wydaną po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, prowadzić studia na kierunku innym niż określony w stosownym rozporządzeniu dotyczącym kierunków studiów.

Do katalogu zadań Uczelni włączona została współpraca z otoczeniem gospodarczym, w szczególności przez sprzedaż lub nieodpłatne przekazy-

wanie wyników badań i prac rozwojowych przedsiębiorcom oraz szerzenie idei przedsiębiorczości w środowisku akademickim w formie wyodrębnionej organizacyjnie i finansowo działalności gospodarczej. Potwierdza to postulowane od dawna idee włączenia uczelni w proces gospodarczy i nadążania przez nie za potrzebami przemysłu.

Uczelnie zachowały przyznaną im osobowość prawną – nowością jest jednak możliwość – w celu wspólnego wykonywania przez uczelnie zadań ustawowych - utworzenia związku uczelni, który też wyposażony będzie w osobowość prawną. Dotyczy to zarówno uczelni publicznych, jak i niepublicznych. Oprócz związku uczelni, ich współpraca może odbywać się także w formie jednostek międzyuczelnianych i jednostek wspólnych. Współpraca w formie jednostek wspólnych może odbywać się także z innymi podmiotami, np. z instytucjami naukowymi polskimi lub zagranicznymi.

Ustawa zakłada także tworzenie w uczelniach akademickich inkubatorów przedsiębiorczości oraz centrów transferu technologii (dla lepszego wykorzystania potencjału intelektualnego i technicznego uczelni oraz transferu wyników prac naukowych do gospodarki). Akademicki inkubator przedsiębiorczości tworzy się w celu wsparcia działalności gospodarczej środowiska akademickiego lub pracowników uczelni i studentów będących przedsiębiorcami, w formie jednostki ogólnouczelnianej, spółki handlowej albo fundacji. Centrum transferu technologii tworzy się w celu sprzedaży lub nieodpłatnego przekazywania wyników badań i prac rozwojowych do gospodarki w formie jednostki ogólnouczelnianej, spółki handlowej albo fundacji.

Minister Edukacji Narodowej sprawuje nadzór nad zgodnością działań uczelni z przepisami prawa i statutem, a także nad prawidłowością wydatkowania środków publicznych oraz dokonuje kontroli działalności uczelni. Kontrola obejmuje badanie zgodności działania organów uczelni z przepisami prawa, statutem oraz uzyskanymi uprawnieniami, a także badanie warunków realizacji procesu dydaktycznego. Kontrola kończy się protokołem, do którego uczelnia ma prawo zgłosić swoje uwagi i zastrzeżenia.

Nowa ustawa daje ministrowi właściwemu ds. szkolnictwa wyższego większe uprawnienia w stosunku do rektorów uczelni publicznych. Minister może wystąpić do senatu uczelni z wnioskiem o odwołanie rektora w przypadku stwierdzenia istotnych naruszeń przez rektora przepisów prawa lub statutu. Senat uczelni po zaopiniowaniu wniosku zobowiązany jest przekazać go organowi właściwemu do odwołania rektora. Wnioski o odwołanie rektora rozpatrywane są w terminie trzydziestu dni od ich złożenia. Do czasu rozpatrzenia wniosku o odwołanie rektora minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego może zawiesić go w pełnieniu funkcji. Rektor zostaje zawieszony w pełnieniu funkcji z mocy prawa, w przypadku gdy toczy się przeciwko niemu postępowanie karne z oskarżenia publicznego. Ponadto w przypadku rażącego naruszenia prawa przez rektora, minister właściwy do

spraw szkolnictwa wyższego może odwołać rektora po zasięgnięciu opinii Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego oraz odpowiednio Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich albo Konferencji Rektorów Zawodowych Szkół Polskich i wyznaczyć termin do przeprowadzenia wyborów uzupełniających.

W zakresie organów uczelni, zmiana dotyczy składu organów kolegialnych, takich jak np. senat. Nowa ustawa wprowadza do grup społeczności akademickiej, które powinny mieć swoją reprezentację w organach kolegialnych, także doktorantów. Wobec tego, że wybory odbyły się pod rządami „starej” ustawy, zasada ta obowiązywać będzie dopiero od następnej kadencji organów Uczelni. Ponadto statut może przewidywać, że obok senatu w uczelni publicznej będzie działać także konwent. Kadencja kolegialnych i jednoosobowych organów uczelni ma trwać 4 lata, ale – na mocy przepisów przejściowych – obecna kadencja trwać będzie 3 lata. W uczelni publicznej rektor, prorektor, kierownik podstawowej jednostki organizacyjnej i jego zastępca nie mogą być wybrani do pełnienia tej samej funkcji na więcej niż 2 następujące po sobie kadencje. Ustawa wprowadza także zasadę, że warunkiem pełnienia funkcji rektora (w uczelni akademickiej), kierownika podstawowej jednostki organizacyjnej lub jego zastępcy jest zatrudnienie w uczelni jako podstawowym miejscu pracy. Prorektorzy powinni być wybrani spośród grona nauczycieli akademickich zatrudnionych w uczelni. Nowością jest także przyjęcie w nowej ustawie, iż – na wzór uczelni zawodowych – administracją i gospodarką kieruje kanclerz, a nie jak dotychczas dyrektor administracyjny.

Zniesione zostało generalne zwolnienie uczelni z niektórych podatków. Aktualnie zwolnieniu z podatku dochodowego, podatku VAT, podatku od nieruchomości, rolnego, leśnego i podatku od czynności cywilnoprawnych podlegać będzie – na zasadach określonych w ustawach podatkowych - działalność uczelni w ramach podstawowych zadań oraz prowadzenia domów studenckich i stołówek studenckich. Uczelnie zachowują zwolnienie z opłat z tytułu użytkowania wieczystego nieruchomości Skarbu Państwa z wyjątkiem opłat określonych w przepisach o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa.

Uczelnia publiczna może ulec likwidacji – w takim przypadku o przeznaczeniu mienia uczelni zdecyduje Minister Edukacji Narodowej.

Prawo o szkolnictwie wyższym wprowadza podział studiów na trzy stopnie: studiami pierwszego stopnia będą studia licencjackie i inżynierskie, drugiego stopnia takie, które kończą się magisterium, a trzeciego stopnia - doktoratem. Studia prowadzone będą w uczelni nie tylko w ramach kierunków studiów, ale także w ramach makrokierunków i studiów międzykierunkowych. W uczelni prowadzącej kształcenie przygotowujące do wykonywania zawodu nauczyciela studenci studiów pierwszego stopnia będą uzyskiwać przygotowanie do nauczania 2 przedmiotów (rodzajów zajęć): przedmiotu głównego i dodatkowego.

Studia będą prowadzone jako studia stacjonarne lub niestacjonarne (do tej pory zwane zaocznymi, wieczorowymi, eksternistycznymi). W przypadku odpłatności za studia, jej warunki określać będzie umowa zawarta między uczelnią a studentem w formie pisemnej – zasada ta obowiązywać ma od następnego roku akademickiego. Nowa ustawa dopuszcza, aby zajęcia dydaktyczne w uczelni oraz sprawdziany wiedzy i umiejętności a także egzaminy dyplomowe prowadzone były w języku obcym w zakresie i na warunkach określonych w regulaminie studiów. Dopuszczalne będzie także prowadzenie zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość.

Określony został czas trwania poszczególnych rodzajów studiów: studia pierwszego stopnia licencjackie mają trwać od 6 do 8 semestrów, a inżynierskie 7 lub 8 semestrów. Studia drugiego stopnia mają trwać 3 lub 4 semestry, a jednolite studia magisterskie od 9 do 12 semestrów. Studia niestacjonarne mogą trwać o 1 lub 2 semestry dłużej niż odpowiednie studia stacjonarne. Datą ukończenia studiów jest data złożenia egzaminu dyplomowego.

Zgodnie z ustawą, podstawą przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie będzie nowa matura, dodatkowo egzaminy wstępne uczelnie będą mogły przeprowadzać tylko za zgodą Ministra Edukacji Narodowej – wyłącznie w razie konieczności sprawdzenia wiedzy lub umiejętności niesprawdzanych w trybie egzaminu maturalnego lub gdy osoba ubiegająca się o przyjęcie na studia posiada świadectwo dojrzałości uzyskane za granicą.

W systemie pomocy materialnej pojawiają się nowe stypendia: stypendium na wyżywienie i stypendium mieszkaniowe, uzależnione – tak jak stypendium socjalne – od trudnej sytuacji materialnej studenta.

Z dniem wejścia w życie nowej ustawy państwowe i niepaństwowe szkoły wyższe stały się odpowiednio uczelniami publicznymi i niepublicznymi.

Do studiów rozpoczętych przed dniem wejścia w życie ustawy stosować należy przepisy dotychczasowe, z tym że studia zawodowe stają się studiami pierwszego stopnia. Studia dzienne stały się studiami stacjonarnymi, a studia zaoczne, wieczorowe i eksternistyczne – studiami niestacjonarnymi.

Natomiast do studiów doktoranckich rozpoczętych przed dniem wejścia w życie ustawy stosować należy przepisy nowej ustawy. Wobec tego, że Prawo o szkolnictwie wyższym dokonało nowelizacji ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, przepisy dotyczące studiów doktoranckich w szkołach wyższych znalazły się w ustawie wymienionej na pierwszym miejscu. W ustawie z dnia 14 marca 2003 r. pozostały przepisy dotyczące studiów doktoranckich w placówkach naukowych, niebędących szkołami wyższymi.

Uczelnie mają obowiązek dostosować do przepisów nowej ustawy swoje statuty do dnia 30 czerwca 2006 r. .

Agnieszka Gąsiorowska
Dział Organizacyjno-Prawny